

کاظم غریب‌آبادی

معاون امور حقوقی و بین‌المللی وزارت امور خارجه

وزارت امور خارجه در راستای مأموریت کشوری، وظایف سازمانی و با عنایت به اسناد پایه ملی، در یک سال اخیر از هیچ کوششی برای تحقق اهداف و اصول سیاست خارجی در حوزه حقوقی و بین‌المللی در سپهر چندجانبه و دوجانبه فروگذار نکرده است. در یک سال اخیر، تجاوز نظامی دشمن آمریکایی و صهیونیستی به کیان ایران اسلامی، مسئولیت‌های مضاعفی در سکوهای چندجانبه و بین‌المللی برعهده وزارت امور خارجه گذاشت. دفاع مقدس دوم و سوم، علاوه بر مأموریت‌های بنیادی ملی و سازمانی در حوزه‌های چندجانبه و بین‌المللی، موجب مسئولیت‌های فوق‌العاده و اضطراری برای وزارت امور خارجه بوده است.

وزارت امور خارجه با بینش، دانش و اطلاعات نظام‌مند از تحولات و با رویکرد مدیریت بحران و با نگاه عملیاتی کوشید نه‌تنها به تکمیل مأموریت بخش نظامی و امنیتی کمک کند، بلکه از طریق ارائه مشورت‌های درست حقوقی و بین‌المللی به سلسله مراتب حاکمیتی، به شکل‌گیری راهبرد ملی جامع‌نگر هوشمند در مقابل محور خصم مساعدت کند. در بیرون از مرزها و مجامع بین‌المللی، وزارت امور خارجه در سه سطح اندیشه، عمل و تصویر حقوقی و بین‌المللی، راهبرد هماهنگی به نمایش گذاشت. وزارت امور خارجه در گام اول و با آگاهی از اهمیت جنگ روایت‌ها، با تولید ادبیات غنی و گزارش‌های پایه مستند و جریان‌سازی آنها، نه‌تنها اعتبار روایت رقیب را خدشه‌دار کرد، بلکه از اعتبار روایت ملی مبنی بر اقدام کشور در چارچوب دفاع مشروع، و دفاع و ماهیت جنایت‌های دشمنان را افشا کرد. در این راستا گزارش‌های تبیینی و روشنگرانه بسیاری به زبان‌های مختلف در سراسر جهان و سازمان‌های بین‌المللی توزیع و به‌عنوان سند سازمان ملل ثبت شدند.

از سال گذشته و متعاقب تلاش کشورهای اروپایی جهت انجام مکانیسم ماشه، دستگاه دیپلماسی طی رایزنی گسترده با اعضای شورای امنیت بویژه روسیه و چین، موفق شد مانع احیای کمیته تحریم شورای امنیت درباره ایران شود و با استدلال‌های حقوقی موثق و جریان‌سازی گسترده، روایت آمریکا و اروپا درباره وقوع مکانیسم ماشه را در منظر جهانیان خدشه‌دار کند. کارزار حقوقی در کنار کارزار سیاسی، مطبوعاتی و رسانه‌ای، نمونه موفق‌ی از ابتکار عمل دیپلماتیک بود. در این خصوص، همچنین رایزنی گسترده‌ای در سکوهای مانند عدم تعهد و سازمان همکاری اسلامی صورت پذیرفت و همسویی کشورهای عضو در خصوص حقانیت روایت ایرانی جلب شد. مخالفت و مقابله با به رسمیت شناختن اسنپ‌ک و بازگرداندن تحریم‌های قبل از قطعنامه ۲۲۳۱(تحریم‌های شورای امنیت) و سازوکارهای مرتبط با آن، با اقدام هماهنگ با روسیه و چین، تاکنون منجر به توقف کار پنل کارشناسی کمیته تحریم ۱۷۳۷ شده است. در سفر هیأت عالی‌رتبه کشورمان به ریاست

جناب آقای دکتر پزشکیان، رئیس جمهوری محترم کشورمان به نیویورک برای شرکت در هشتادمین نشست عالی‌رتبه سالانه مجمع عمومی سازمان ملل در نیویورک و انجام بیش از ۲۰ ملاقات با همتایان، اندیشکده‌ها و صاحب‌های مطبوعاتی نیز موضوع تحریم‌های یک‌جانبه نامشروع و اساسی رایزنی‌ها بود. یکی از محورهای کلیدی برنامه‌های وزیر محترم امور خارجه کشورمان در هشتادمین نشست عالی‌رتبه سالانه مجمع عمومی سازمان ملل و انجام بیش از ۵۰ ملاقات با مقامات خارجی، همتایان و رؤسای سازمان‌های بین‌المللی و شرکت در سه نشست سطح عالی شورای امنیت نیز مسأله تحریم اقتصادی و مکانیسم ماشه بود. در این رایزنی‌ها، جمهوری اسلامی ایران موفق شد با خط‌مشی آمریکا و برخی کشورهای غربی مبنی بر تهدید صلح و امنیت بین‌المللی از سوی ایران و فعال شدن فصل هفتم منشور علیه کشورمان

مقابله کند. در جنگ ۱۲ روزه، برگزاری چهار نشست فوری و اضطراری شورای امنیت به درخواست ایران و

دیپلماسی حقوقی در میدان جنگ از شکستن روایت دشمن تا مهار قطعنامه‌ها

حمایت کشورهای همسو در شورا برای بررسی تجاوز رژیم صهیونیستی و جلب موضع دبیرکل در محکومیت تجاوز و رایزنی با اعضای دائم و غیردائم شورا برای حمایت از درخواست ایران، ابتکار عمل قابل‌توجهی بود. نمایندگی دائم جمهوری اسلامی ایران در نیویورک از طریق ده‌ها دیدار و اقدام، به فضاسازی مثبت و سازنده کمک کرد. در جنگ ۱۲ روزه همچنین تعامل و مکاتبات گسترده‌ای با مجمع عمومی و شورای امنیت صورت گرفت. در زمینه ثبت مواضع رسمی کشور در موضوعات مختلف شامل مکاتبات خطاب به دبیرکل ملل متحد و رئیس شورای امنیت از جمله مکاتبات از طرف وزیر محترم امور خارجه، ابتکار عمل زیادی صورت گرفته است.

به درخواست کشورمان، نشست فوق‌العاده وزرای خارجه سازمان همکاری اسلامی با موضوع بررسی این تجاوز برگزار شد و قطعنامه‌ای قوی در حمایت از کشورمان و محکومیت حملات رژیم صهیونیستی و آمریکا به کشورمان به تصویب رسید. این اجلاس در بchioحه تجاوز نظامی نامشروع رژیم صهیونیستی و آمریکا به کشورمان در استانبول برگزار شد و هیأت کشورمان به ریاست وزیر امور خارجه در آن شرکت کرد. در نشست فوق‌العاده سران کشورهای عربی و اسلامی جهت محکومیت تجاوز رژیم صهیونیستی در تاریخ شهریورماه سال گذشته در دوحه، جناب آقای دکتر پزشکیان، رئیس جمهوری محترم کشورمان شرکت و طی سخنرانی، تجاوز رژیم صهیونیستی را محکوم و با همتایان حاضر رایزنی کرد.

وزیر امورخارجه کشورمان در نشست ۵۹ شورای حقوق بشر در محکومیت تجاوز نظامی ۱۲ روزه سخنرانی کرد. به ابتکار ایران، برگزاری رویداد جانبی سطح عالی با موضوع لزوم پاسداشت حقوق بین‌الملل در اولین روز نشست رؤسای مجالس کشورهای جهان در ژنو (مرداد ۱۴۰۴)، با استقبال کم‌نظیر رؤسای پارلمان‌های جهان مواجه شد و حدود ۱۰ نفر از آنها در حمایت از جایگاه حقه ایران سخنرانی کردند.

وزارت امور خارجه موفق شد محکومیت حمله آمریکا و رژیم صهیونیستی به تأسیسات شیمیایی و هسته‌ای کشورمان در جریان جنگ ۱۲ روزه را در

بیانیه جنبش عدم تعهد و چین در سی‌امین نشست کنفرانس دول عضو در آذر ۱۴۰۴ اخذ کند. طی رایزنی‌های گسترده، تجاوز آمریکا و رژیم اسرائیل به کشورمان در بیانیه گروه عدم تعهد در جریان نشست ۱۱۰ شورای اجرایی این سازمان محکوم شد.

بیانیه محکومیت تجاوز رژیم صهیونیستی در جنگ ۱۲ روزه و محکومیت حمله آمریکا به تأسیسات هسته‌ای ایران توسط مجامعی مانند گروه دوستان منشور ملل متحد، سازمان همکاری شانگهای و نشست سران بریکس، در عمل، تفسیر هژمونیک تجاوزگران از ماهیت حقوقی و عینی جنگ را بی‌اعتبار و به روایت ایرانی محوریت بخشید. کشورهای عضو بریکس چه به صورت دوجانبه و چه در قالب بیانیه‌ها اعم از بیانیه سران و بیانیه وزرای خارجه بریکس، تجاوز به ایران را محکوم کردند. سران بریکس حملات نظامی علیه جمهوری اسلامی ایران را نقض حقوق بین‌الملل و منشور ملل متحد توصیف و آن را محکوم کردند. در همین بیانیه، حملات عمادانه صورت گرفته علیه تأسیسات هسته‌ای صلح‌آمیز ایران به‌عنوان نقض حقوق بین‌الملل و قطعنامه آژانس بین‌المللی انرژی اتمی توصیف و نسبت به آن شدیداً ابراز نگرانی شد. همه اینها به قوام دیپلماسی بازدارندگی جمهوری اسلامی ایران و قدرت تاب‌آوری و ائتلاف‌سازی آن صحنه گذاشته و موضع بخش نظامی را تقویت کرده است.

جریان‌سازی در کارزار حقوقی جنگ سوم

در دفاع مقدس سوم، کارزار حقوقی، جریان‌سازی و گفت‌وتمان‌سازی و کارزار سیاسی به صورت نظام‌مند و منسجم دنبال شد. تهیه و ارسال ۲۰۰ مکاتبه در حوزه‌های حقوقی و بین‌المللی و ثبت آنها به

وزارت امور خارجه با

بینش، دانش

و اطلاعات

نظام‌مند

از تحولات

و با رویکرد

مدیریت

بحران و با

نگاه عملیاتی

کوشید نه‌تنها

به تکمیل

مأموریت

بخش نظامی

و امنیتی کمک

کند، بلکه از

طریق ارائه

مشورت‌های

درست حقوقی

و بین‌المللی

به سلسله

مراتب

حاکمیتی، به

شکل‌گیری

راهبرد ملی

جامع‌نگر

هوشمند

در مقابل

محور خصم

مساعدت کند

• یادداشت •

ملی، توسعه اقتصادی و نیازهای صلح و امنیت منطقه و جهان» و «تلاش‌های صادقانه برای کاهش تنش‌ها» سخن گفت. ایشان حدود دو ماه بعد نیز در اولین حضورش در سازمان ملل مواضعی کم و بیش مشابه مواضع اعلام شده در روزنامه تهران تایمز مطرح کرد. پزشکیان در این سخنرانی همچنین از برجام به عنوان یک توافق موفق یاد و تصریح کرد: «ایران آماده است با اعضای برجام وارد تعامل شود، مشروط بر اینکه تعهدات برجام به طور کامل و با حسن نیت اجرا شود.»

پزشکیان در مقاله تهران تایمز و سخنرانی در سازمان ملل نشان داد که خواهان پیگیری یک سیاست خارجی متوازن و عمل‌گرایانه بود. مقاله تهران تایمز و سخنرانی در سازمان ملل استناد بسیار خوبی برای مقایسه آنچه پزشکیان می‌خواست با آنچه در عمل توانست انجام دهد، است. او با چنین سابقه و رویکردی در حوزه سیاست خارجی توانست نقش بسیار مهمی در کمک به برقراری آتش‌بس بعد از تجاوز متخلفانه آمریکا و اسرائیل علیه کشورمان ایفا کند. ایشان با اینکه در دوره جنگ ۴۰ روزه و در شرایط بسیار دشوار بعد از آن توانست دولت و نهادهای ملی را منسجم نگه دارد و آنها را در جهت انجام وظایفشان برای ارائه خدمات در حد مطلوب هدایت کند، نقش مهمی نیز در جهت کمک به کاهش تهدیدات و هدایت مذاکرات برای دور کردن بلای جنگ از سر کشور بازی کرد. در دوره جنگ از مجموعه اظهارات و کنش‌های سیاسی ایشان روشن بود که تلاش ایشان متوجه جلوگیری از گسترش جنگ و استفاده از تماس با کشورهای منطقه و جهان برای انتقال پیام‌های ایران و بازنگهداشتن مسیرهای دیپلماتیک و تلاش برای حرکت در جهت پذیرش آتش‌بس است. دکتر پزشکیان نقش مهم‌تری در جریان جنگ ۴۰ روزه که با ترور رهبر شهید و شماری از دیگر سران کشور آغاز شد و ادامه یافت، ایفا کرد. با توجه به اینکه اولین اولویت هر دولتی با فاصله بسیار زیاد از اولویت‌های دیگر جلوگیری از تحمیل جنگی به کشور و مردم است و در صورت وقوع

نقش پزشکیان

در تلاش

برای خروج از

جنگ و دفاع

از تقاهمی که

برای توقف

جنگ ضروری

بود و حمایت

کامل از تیم

مذاکره‌کننده

به ریاست آقای

قابلیاف بسیار

حائز اهمیت

بود

مثابه سند سازمان ملل، نمونه باز آن است. برای اولین بار جلسه ویژه شورای حقوق بشر به درخواست ایران و در خصوص مدرسه میناب تشکیل شد و وزیر امور خارجه کشورمان و مادران شهدا در آن سخنرانی کردند. هماهنگی برای سفر هیأت‌های بین‌المللی به ایران برای بازدید و گزارش جنایت‌ها از جمله رئیس کمیته بین‌المللی صلیب سرخ و نماینده ویژه دبیرکل در امور خاورمیانه و دیدار آنها با وزیر امور خارجه و سایر مقامات ذیربط، فضاسازی خوبی در چارچوب نظام ملل متحد برای ایران اسلامی فراهم کرد. با ابتکار عمل وزارت امور خارجه، وزرا و رؤسای سازمان‌های ملی با مقامات سازمان‌های بین‌المللی و آژانس‌های تخصصی ملل متحد از قبیل یونسکو، سازمان بهداشت جهانی، واپیو، سازمان گردشگری ملل متحد و... درباره ابعاد معنوی و مادی تجاوز دشمن مکاتبه کردند. همه اینها مقوم موضع حقوقی و دفاع از مشروعیت اقدامات نظامی ایران به‌عنوان دفاع مشروع بود. در این مکاتبات، ابعاد تجاوز دشمن به بخش‌های غیرنظامی و ارتکاب جنایت علیه بشریت و جنایت جنگی و نقض حقوق بشردوستانه تشریح شد. تعریف روایت ایرانی در چارچوب موازین منشور ملل متحد، آشکارا مقوم دیپلماسی بازدارندگی و تولید مشروعیت و فراگیری برای روایت ایرانی بود. در شورای امنیت، شرکت نمایندگان وزارت امور خارجه در نشست اضطراری شورای امنیت همراه با ارائه سخنرانی و تبیین مواضع جمهوری اسلامی ایران و حضور روشنگرانه رسانه‌ای و تشریح مواضع حقوقی ایران در قبال تجاوز و جنایات رژیم صهیونیستی علیه مردم ایران و پاسخ به سوالات مطروحه از سوی خبرنگاران، اثرگذاری بالایی داشت.

• برش •

وتوی قطعنامه خطرناک شورای امنیت

موضع حقوقی جمهوری اسلامی ایران راجع به قطعنامه ۲۸۱۷ شورای امنیت درباره تنگه هرمز، به‌عنوان سند رسمی شورای امنیت و مجمع عمومی ملل متحد به ثبت رسید و در بین کشورهای عضو ملل متحد توزیع شد. از طریق رایزنی با روسیه و چین، عبارات مربوط به مجوز توسل به زور و اقدام نظامی علیه کشورمان در قطعنامه ۲۸۱۷ حذف شد، متعاقب آن، قطعنامه دوم پیشنهادی بحرین با حمایت آمریکا مبنی بر معرفی اقدامات ایران در تنگه هرمز به‌مثابه اقدام ذیل فصل هفتم منشور، طی رایزنی گسترده با روسیه و چین رد و وتو شد. وتوی قطعنامه خطرناک شورای امنیت، روند مورد نظر دشمن را با شکست فاحش مواجه و معادله را معکوس کرد. بدین طریق، با رایزنی گسترده جهت جلوگیری از تصویب قطعنامه دوم بحرین در شورای امنیت و وتوی آن توسط چین و روسیه، قطعنامه دوم بحرین شکست خورد و در عمل امکان طرح قطعنامه ضدایرانی دیگر در شورای امنیت از بین رفت.

در طول جنگ، به‌رغم ایستادگی در مقابل مطالبات غیرحرفه‌ای مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، تعامل با آژانس برای مقابله با حمله به تأسیسات هسته‌ای صلح‌آمیز تحت قانون مجلس شورای اسلامی صورت گرفت. تهیه ۱۵ مکاتبه وزیر امور خارجه با اعضای شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی بین‌المللی، دبیرکل سازمان ملل متحد، رئیس شورای امنیت و اعضای شورای همکاری خلیج فارس درباره حمله به تأسیسات هسته‌ای صلح‌آمیز تحت پادمان در جمله راکتور بوشهر، از مهم‌ترین این اقدامات بود. گرچه آژانس موفق به انجام وظیفه حرفه‌ای نبود، اما اقدامات روشنگرانه و حقوقی دستگاه دیپلماسی، دارای آثار مثبت

حقوقی و سیاسی برای منافع ایران قلمداد خواهد شد. در سطح دیپلماسی عمومی و گفت‌وتمان‌سازی حقوقی، گزارش‌ها و اسناد متقنی به فارسی و انگلیسی تهیه و در سراسر جهان و سازمان‌های بین‌المللی توزیع شد. این گزارش‌های تبیینی، اسنادی و روشنگرانه، زیرساخت‌های حقوقی و سیاسی جمهوری اسلامی را تکمیل کرده‌اند. به‌عنوان نمونه، دو مجموعه مجلد جامع «از همسایگی تا همدستی در نقض فاحه آمره متنوعیت تجاوز» در ۵۲۰ صفحه به فارسی و انگلیسی و گزارش مستندسازی ۲۴۰ صفحه‌ای نقض‌های حقوق بین‌الملل در جریان جنگ رفشان به زبان فارسی و انگلیسی با عنوان «آیا حقوق بین‌الملل از عملیات خشم‌محور جان سالم به در می‌برد؟ نگاه اجمالی به تجاوز آمریکا و رژیم صهیونیستی علیه کشورمان» به‌عنوان سند رسمی سازمان ملل ثبت شدند. نهایتاً کتاب جامع «۴۰ روز تجاوز نظامی آمریکا و رژیم صهیونیستی علیه جمهوری اسلامی ایران» به زبان فارسی و انگلیسی در ۱۲۰۰ صفحه منتشر شد. این کتاب دربردارنده گزارش‌های تبیینی، حقوقی و استنادی درباره عناصر مادی و معنوی تجاوزکارانه، مکاتبات مقامات جمهوری اسلامی ایران با مقامات سازمان ملل متحد، مکاتبات مقامات با سازوکارهای حقوق بشری، مکاتبات با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، سازمان‌های بین‌المللی بشردوستانه، سازمان‌های بین‌المللی علمی، آموزشی و فرهنگی و نیز بیانیه‌ها و مواضع دبیرکل سازمان ملل، بیانیه‌ها و مواضع سازوکارهای حقوق بشری و... است.

با عنایت به برنامه‌ریزی و اقدامات اجرایی وزارت امور خارجه، جایگاه جهانی و منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران شایسته احترام است. در جنگ رمضان طی رایزنی گسترده با کشورهای منطقه نشان دادیم ایران خصومتی با آنها ندارد و از نظر نظامی مراکز و پایگاه‌هایی را در این کشورها هدف قرار می‌دهد که مصدر حمله نظامی به کیان ایران عزیز هستند.

جنگ، اولویت اول باید توقف آن و جلوگیری از جان باختن انسان‌ها و خسارات عظیم بر کشور باشد. مسأله ادامه جنگ در برابر مذاکره برای پایان دادن به آن به یکی از موضوعات اصلی در داخل دولت تبدیل شد. نقش دکتر پزشکیان در این مرحله آشکارتر از گذشته در موضع پایان دادن به جنگ از طریق مذاکره قرار گرفت. نقش پزشکیان در تلاش برای خروج از جنگ و دفاع از تقاهمی که برای توقف جنگ ضروری بود و حمایت کامل از تیم مذاکره‌کننده به ریاست آقای قابلیاف بسیار حائز اهمیت بود. ایشان طی هفته‌های اخیر بویژه بعد از ۱۶ تیر که دور جدیدی از تجاوزات از سوی آمریکا علیه مناطق جنوبی کشور آغاز شد، نشان داد که باید از احیای یادداشت تقاهمی که در اسلام آباد حاصل شد، دفاع کرد. در شرایطی که یادداشت تقاهم اسلام‌آباد بدون تردید به سود کشور و مردم است و تقریباً تمام مفاد و موارد آن در جهت منافع ایران تنظیم شده است، تلاش دولت برای احیای آن بدون تردید تلاش شایسته و بجایی است. دولت به خوبی توجه دارد که این یادداشت تقاهم، ایران را در موضع قدرت قرار داده و قبیل از اینکه شرایط تغییر کند و آمریکا از تعهداتش در آن سند عدول کند، باید اسباب لازم برای بازگشت به آن فراهم شود. این موضع دولت بویژه در شرایطی که تحولات در تنگه هرمز و نیز محاصره اقتصادی ظالمانه ممکن است سیر متفاوتی را سبب شود، بیش از پیش حائز اهمیت است.

رویدادهای دو ماه اخیر حکایت از آن دارد که دولت و رئیس آن در حال ایفای نقش مهم‌تری در جهت کمک به پایان قطعی جنگ از طریق مذاکره هستند. دولت به درستی توجه می‌دهد که هر جنگی باید به ناچار به یک پیوست اقتصادی و اجتماعی متکی باشد و بی‌توجهی به این پیوست و هزینه‌های اقتصادی ناشی از طولانی شدن جنگ می‌تواند عواقب ناخوشایندی داشته باشد. در واقع شرایط کشور بعد از جنگ ۴۰ روزه، دکتر پزشکیان را بیش از پیش به سمت اجرای نوعی از سیاست خارجی سوق داده است که رگوشش را در مقاله تیر ۱۴۰۳ خود در تهران تایمز برشمرده بود.